

ВАРЛАМ ШАЛАМОВ

НА ВЕРЕСИЯ

Превод от руски: Александър Талаков, 1994

chitanka.info

Играеха на карти при забойния колар Наумов. Дежурните надзиратели никога не се отбиваха в бараката на коларите, като с право смятаха, че главното им задължение е да наблюдават осъдените по член петдесет и осми. А конете по принцип не се поверяваха на контрапреволюционерите. Наистина, началниците-практици скришом мърмореха: така се лишаваха от най-добрите, най-съвестните работници, но в това отношение инструкцията бе ясна и категорична. С една дума, при коларите беше най-безопасно и апашите се събираха там за своите комарджийски двубои.

В десния ъгъл на бараката, върху долните нарове, бяха постлани шарени памучни одеяла. Към ъгловия стълб бе прикрепена с тел горяща „колимка“ — саморъчно направена лампа, която гори с бензинови пари. На капака на консервена кутия се запояват три-четири медни тръби — това е цялото приспособление. За да се запали лампата, върху капака се слагат горещи въглени, бензинът отвътре се нагрява, парите излизат по тръбичките и горят, запалени с кибритена клечка.

Върху одеялата имаше мръсна пухена възглавница, а от двете ѝ страни седяха по бурятски с кръстосани крака партньорите — класическата поза на затворническата комарджийска битка. На възглавницата лежеше чисто ново тесте карти. Те не бяха обикновените, а изработени в затвора, майсторите по тази част ги правеха с необикновена бързина. За това е нужна хартия (каква да е книга), парче хляб (което да се сдъвче и да се прецеди през парцалче, за да се получи нишесте — за залепване на листовете), парче химически молив (вместо печатарско мастило) и нож (за изрязване шаблоните на боите, както и на самите карти).

Днешните бяха току-що направени от едно томче на Виктор Юго — вчера някой бе забравил книгата в канцеларията. Хартията беше плътна, дебела — не се наложи отделните листове да се слепват, както се прави, когато хартията е по-тънка. По време на честите обиски химическите моливи неумолимо се изземват. Отнемат ги и при проверките на получените колети. Това се прави не само с цел да се „пресече“ възможността за изготвяне на документи и печати (такива художници имаше много), но и за да бъде унищожено всичко, което би могло да съперниччи на държавния монопол върху картите. От химическите моливи се прави мастило и през изрязаните шаблони се

нанасят рисунките — дами, валета, десетки от всички бои... Те не се различават по цвят, пък и играчите нямат нужда от това. На вале пика например съответства изображение на пики в двата противоположни ъгъла на картата. Разположението и формата на рисунката не са се променяли от столетия: умението със собствените си ръце да направиш тесте карти е част от „рицарското“ възпитание на младия апашор.

Единият от играчите потупваше тестето с незнаещите що е труд тънки, бели пръсти на мръсната си ръка. Нокътят на кутрето му беше неестествено дълъг — също апашки шик, както и „фиксите“ — златни, тоест бронзови коронки, поставяни върху съвсем здрави зъби. Дори имаше майстори — самозвани зъботехници, те добре припечелваха от изработването на такива коронки, които винаги се търсеха много. Що се отнася до ноктите, в бита на „престъпния свят“ би навлязло и лакирането, ако имаше откъде да се намери лак в условията на затвора. Един такъв добре гледан жълт нокът проблясваше като скъпоценен камък. Притежателят на този нокът прокарваше лявата си ръка през светлите си лепкави, мръсни коси. Имаше грижливо поддържан алаброс. Ниско чело без нито една бръчица, жълти рошави вежди, малки устица. Всичко това придаваше на физиономията му важното качество за външността на един крадец — да е незабележим. Човек го поглежда и начаса го забравя, чертите му се губят, а при нова среща не можеш да го познаеш. Това беше Севочка, прочутият познавач на „терцата“, „щоса“ и „бурата“ — трите класически игри на карти, вдъхновеният тълкувател на хилядите картоиграфически правила, чието строго спазване е задължително в едно истинско сражение. За него казваха, че е прекрасен „фаткаджия“, тоест демонстрира умение и ловкост на мошеник. Разбира се, че беше такъв: честната апашка игра е именно игра на надлъгване; наблюдавай и разобличавай противника си — това е твое право; но умей да го изльжеш и ти, умей да „докажеш“ съмнителната си печалба.

Играят винаги двама един срещу един. Никой от майсторите не се унижаваше да участва в групови игри от сорта на „двадесет и едно“. Не се страхуват да играят срещу силни „фаткаджии“ — също както в шаха, където истинският боец търси най-силния противник.

Партньор на Севочка беше самият Наумов, бригадиът на коларите. Той беше по-възрастен от противника (впрочем на колко ли

години беше Севочка — на двадесет, на тридесет, на четиридесет?) — с черна коса и с толкова страдалчески израз на черните си, дълбоко хълтнали очи, че ако не знаех, че е крадец по влаковете на Кубан, бих го взел за някой странник — монах или член на известната секта „Господ знае“, секта, която съществува в лагерите ни вече десетки години. Това впечатление се засилваше при вида на гайтана с калаеното кръстче, което висеше на врата му — яката на ризата му беше разкопчана. Кръстчето в никакъв случай не бе кощунствена шега, каприз или някаква импровизация. По онова време всички криминални носеха на вратовете си пиринчени кръстчета — това беше опознавателният знак на ордена, нещо като татуировката.

През двадесетте години криминалните ходеха с фуражки, преди това — с „капитанки“. През четиридесетте години през зимата носеха „кубанки“, подгъваха концовете на валенките си, а на вратовете си провесваха кръстчета. Те обикновено са гладки, но ако се случи някой художник, карат го да рисува с игла по кръста любимите теми: сърце, карта, кръст, голо женско тяло... Кръстът на Наумов беше гладък. Висеше на тъмната му разголена гръд и отчасти закриваше синята татуировка — цитат от Есенин, единственият поет, признат и канонизиран от „престъпния свят“:

*Как малко път съм извърял,
как много съм направил грешки.*

— Какво залагаш? — процеди през зъби Севочка с безкрайно презрение — това също се смяташе за добър тон в началото на играта.

— Ето. Ей тия парцали... — Наумов се потупа по раменете.

— Давам за тях петстотин — оцени ги Севочка.

В отговор се разнесоха псуви — гръмогласни, до девето коляно, които трябваше да убедят противника в много по-високата стойност на вещите. Наобиколилите ги зрители търпеливо чакаха края на тази традиционна увертюра. Севочка не се предаде, той псуваше още по-язвително, като гледаше да подбие цената. Най-сетне дрехите бяха оценени за хиляда рубли. От своя страна Севочка „разиграваше“ няколко износени пуловера. След като и те бяха оценени и хвърлени на одеялото, Севочка разбрърка картите.

Ние с Гаркунов — бивш текстилен инженер — режехме дърва за бараката на Наумов. Това беше нощна работа — след смяната в забоя трябваше да се нарежат или нацепят дърва за едно денонощие. Отивахме при коларите веднага след вечеря — тук беше по-топло, отколкото в нашата барака. След като свързехме работата, дневалният на Наумов ни сипваше в канчетата студена чорба — остатъците от единственото и постоянно блюдо, което в менюто на стола се наричаше „украински галушки“, и ни даваше по парче хляб. Сядахме на пода в някой ъгъл и бързо изјдахме изкараното. Ядяхме в пълен мрак — бензиновите лампи в бараката осветяваха бойното поле на картоиграчите, но според точните наблюдения на старите затворници „човек все ще си улучи устата“. Сега гледахме как играят Севочка и Наумов.

Наумов загуби „парцалите“ си. Панталонът и сакото лежаха върху одеялото на Севочка. Разиграваше се възглавницата. Нокътят на Севочка чертаеше във въздуха сложни фигури. Картите ту изчезваха в дланта му, ту отново се появяваха. Наумов седеше само по фланелка — сatenената рубашка беше заминала при панталона. Нечии услужливи ръце го наметнаха с една памуклийка, но той я свали с рязко движение на раменете си. Изведнъж всички притихнаха. Севочка спокойно почесваше възглавницата с нокътя си.

— Залагам одеялото — с дрезгав глас рече Наумов.
— Двеста — отвърна му безразлично Севочка.
— Хиляда, копеле! — изкрешя Наумов.
— Отде накъде? Това не е вещ! Чист боклук — възпротиви се Севочка. — Само заради теб — залагам триста.

Сражението продължи. Според правилата битката не може да бъде прекратена, докато партньорът все още има какво да залага.

— Залагам валенките.
— На валенки не играя — твърдо каза Севочка. — Не ща държавни парцали.

Срещу няколко рубли замина една украинска кърпа за ръце с бродирани петли, табакера с профил на Гогол — всичко отиваше при Севочка. През тъмната кожа на бузите на Наумов изби ярка червенина.

— На вересия — работепно рече той.
— Изтрябало ми е — веднага отвърна Севочка и, без да се обръща, протегна назад ръка — между пръстите му тутакси се озова

запалена цигара от махорка. Севочка дръпна и се разкашля.

— Изтрябвало ми е да ти давам на вересия. Нови затворници не се очакват — откъде ще ми се издължиш? От конвоя ли ще вземеш?

Според „законите“ Севочка не беше длъжен да се съгласи да играе на „вересия“, на доверие, но не искаше да обиди Наумов, да го лиши от последния шанс да си върне загубеното.

— За сто —бавно каза той. — Давам ти един час време да се разплатиш.

— Раздай картите.

Наумов намести кръстчето върху шията си и седна. Спечели си обратно одеялото, възглавницата, панталона — и отново загуби всичко.

— Що не направите малко чифир — рече Севочка, докато прибираще спечелените неща в големия си шперплатов куфар. — Ще почакам.

— Хайде, момчета — каза и Наумов. Ставаше дума за една необикновена северна напитка — силен чай, когато в малко канче се запарват петдесет и повече грама чай. Напитката е много горчива, пие се на малки гълътки, като се замезва със солена риба. Тя прогонва съня и затова е на почит сред криминалните и шофьорите, които на Север правят много продължителни курсове. Това питие би трябвало да действа разрушително на сърцето, но аз познавах дългогодишни чифиристи, които го пиеха почти без последствия. Севочка отпи гълътка от канчето, което му бяха подали.

Тежкият черен поглед на Наумов обхождаше хората. Косата му беше разрошена. Погледът му стигна до мен и спря.

В мозъка на Наумов проблясна някаква мисъл.

— Я ела насам.

Излязох на светлото.

— Свали ватенката.

Вече беше ясно какво смяташе да прави и всички следяха с интерес това, което ставаше.

Под ватенката си имах само затворнически долни дрехи — фланели ни бяха раздали преди около две години и моята отдавна беше изгнила. Облякох се.

— Излез ти — рече Наумов и посочи към Гаркунов. Той се съблече. Лицето му побеля. Под мръсната си фланела имаше вълнен пуловер — това беше последното, което бе получил от жена си преди

да тръгне на далечен път, и знаех колко много го пазеше — след като го изпереше в банята, го сущеше направо върху тялото си, нито за миг не го изпускаше от ръцете си — веднага щяха да му го откраднат.

— Съблечи го — рече Наумов.

Севочка одобрително размаха пръст — вълнените вещи се ценяха. Ако го даде да го изперат и да го попарят — да измрат въшките, — би могъл и той да го носи, беше с красиви шарки.

— Няма да го съблека — дрезгаво каза Гаркунов. — Само заедно с кожата си...

Нахвърлиха се върху него и го събориха.

— Хапеш, а! — извика някой.

Гаркунов бавно се надигна, като бършеше с ръкав кръвта от лицето си. И веднага Сашка, дневалният на Наумов, същият Сашка, който преди час ни сипа „супичка“, задето му бяхме нарязали дървата, леко приклекна и измъкна нещо от кончова на валенката си. Сетне протегна ръка към Гаркунов, той изхлипа и взе да пада на една страна.

— Нямаше ли друг начин? — развика се Севочка.

В бледата светлина на бензиновата лампа се виждаше как лицето на Гаркунов посивя.

Сашка разпери ръцете на убития, разкъса фланелата му и свали пуловера. Преждата беше червена и кръвта едва личеше по нея. Внимателно, за да не си изцапа пръстите, Севочка сгъна пуловера в шперплатовия си куфар. Играта свърши и можех да си вървя. Трябваше да си търся вече друг партньор за рязане на дърва.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.